

Zadruhé, prožít život vždy znamená prožít něčí život – můj, tvůj, konkrétní život –, nikoli život obecně. V existenci „života v obecnosti“, v Život s velkým Ž, jak to prezentuje ve svém díle třeba filozof vitalismu Henri Bergson, nevěřím. Důkazem této individuality je smrt: umírají vždy jen jednotlivci.

Z toho plyne třetí poznatek: aby se člověk stal jednotlivcem, musí se sama jako jednatelce vytvořit. Individualitu člověk nedostane jen tak, není to samozřejmost. Na rozdíl od dalších živých bytostí navíc vytváří svou individualitu jako vztahovou a taková je rovněž jeho kreativita.

Odpor je vždy tvořivý

Jak se tedy téma kreativity propisuje do vašeho chápání demokracie?

Řekl bych, že lidé, kteří se dnes staví proti demokratickým regresím, jsou zároveň velmi kreativní. Má-li totiž člověk něco odmítnout, musí to vyjádřit. Říká: „Ne, to není možné.“

Tento postoj má původ v tom, čemu říkám exklamace – tedy zvolání, výkřik. Exklamace je svým způsobem lyrická, je to exprese, jak by řekl francouzský fenomenolog Maurice Merleau-Ponty. Lze to dobře sledovat například na hnutí LGBTQ+ komunit. Ve svém boji využívají exklamací, expresivitu, kreativitu, barvy, umělecký projev a mnoho dalšího.

Neusilují ovšem o proměnu lidstva, nejde jim podle mého názoru o to, aby se všichni lidé změnili a dosáhli jsme tak společně konečného dobra, jak jim to podsouvají jejich nepřátelé. Bojují proti destrukci. Bojují za minimální uznání, za takový život, který se dá žít. Sjednocují se tedy v boji proti negativitě, proti tomu, co je nutné odmítnout, ale nenastolují žádnou absolutní pozitivitu. Jen negativní minimum.

Politický boj proti negativitě je tedy bojem za to, aby společnost danou skupinu nevytlačila pod práh žitelného života. Vy ve své

knize fascinujícím způsobem ukazujete, že všechna narovnávání uvnitř demokracie, všechna zotavení jsou především návratem k životu, nikoli k politické stabilitě nebo statu quo. Je tedy péče o demokracii péčí o to, aby se občané mohli cítit naživu, aby cítili, že žijí život, který se dá žít?

Ano, popisovat péči o demokracii ve spojení s návratem k životu je relevantní. Kritický vitalismus rozlišuje různé úrovně péče, různé úrovně nebezpečí a různé odpovědi na tato nebezpečí.

Ukážu to na třech situacích. První je stav nouze, kdy člověku jde pouze o přežití. Mizí kreativita a kvalita. Péče tu má především podobu stanovování priorit. A jejich volba je nesmírně náročná a zároveň životně důležitá věc. Byla by ovšem chyba, kdybychom téma návratu k životu redukovali pouze na situace extrémního nebezpečí.

Druhým typem návratu k životu jsou tedy například situace, kdy člověk stráví nějakou dobu ve vězení a pak se otevřou dveře a on je na svobodě. Je to, jako by obživl, vrací se k životu. Obdobnou zkušenost mohli lidé zažít třeba s pádem železné opony v roce 1989. Nebo když v zemi zemře tyran. Nebo když lidé v Sýrii mohli promluvit na ulici, aniž by je někdo zadržel a uvěznil. Tento návrat k životu je doslovný, jde o reálné obživení, není to metafora, což je velmi důležité.

A třetí typ je situace, kdy dochází k vytváření určitého rámce. Jde o institucionální zabezpečení podmínek života ve společnosti, které nám umožňuje nejen přežít extrémní zážitky negativity nebo znovuobjevit kreativitu a kvalitu, ale dokonce nám dovoluje vnímat svobodu jako něco, na co se lze spolehnout také dlouhodobě, aniž o tom neustále přemýšlíme.

Tento spolehlivý institucionální rámec způsobuje, že když teď spolu diskutujeme, když vyučuji na univerzitě nebo když na ulici či v kavárně vyslovuji to, co si myslím, nezažívám přitom neustále pocit magické svobody. Díky fungujícím institucím se vracíme k životu, aniž si musíme neustále říkat: „Páni, vracím se k životu.“ S fungující demokracií je to podobné jako třeba s tvorbou, vzděláváním nebo prožitkem štěstí – nevnímáme je. Mizí ve svém vlastním utváření.

Poprvé jste zmínil slovo štěstí.